Harmath Károly

EXTERMINATOR TURCARUM

Az 1456. évi nándorfehérvári győzelem Kapisztrán János tevékenysége nélkül elképzelhetetlen. A keresztény hadsereg győzelme – ha egyáltalán hadseregnek lehet nevezni a város – és a kereszténység – védelmére összetoborzott egyéneket és csoportokat – tulajdonképpen annak a szolidaritáson alapuló erkölcsi megújhodásnak köszönhető, amelyet Vitéz János és Kapisztrán János szorgalmaztak és készítettek elő, s amelyhez Hunyadi János hadászati jártassága járult hozzá. A három János – a győzelmet előkészítő „triumvirátus" vagy inkább „triumjohannátus" – többé-kevésbé összehangolt szervezői és buzdító tevékenységének köszönhetően a törökök Belgrád alatt vereséget szenvedtek. Az egyik neki szentelt ferences himnusz érdemei miatt így szólítja: „zelator fidei, persecutor haereticorum, lumen virtutum, exterminator Turcarum, praedicator egregie, doctor populorum" („a hit ügybuzgója, az eretnekek üldözője, az erények fényessége, a törökök kiirtója, *a nyáj hithirdetője, a népek tanítója")*[1].

VIHAR ELŐTTI SZÉTHÚZÁS

A nándorfehérvári csatát megelőző időszak széthúzásai, a politikai feszültségek és a zilált egyházi helyzet, amelyben a fő gond az eretnekek elleni harc volt – csak másodlagosan a török veszély –, nem kedveztek bármilyen hadsereg felállításának, amely szembe tudott volna szállni a török haddal. Kapisztrán már 1444-ben a nápolyi királyságban és a Szicílián tartott beszédeiben felhívta a figyelmet az ottomán fenyegetettségre. Konstantinápoly eleste egy rövid időre felrázta az európai közvéleményt, de III. Frigyes császár meghívására a frankfurti császári tanácskozáson részt vevő Kapisztrán kiábrándulásában igen gyorsan elhagyja Németországot, és a töröktől rettegő Magyarországra megy[2], ahol több helységben ünnepélyesen fogadják, sőt élő szentként tisztelik. Közben életének hetedik évtizede küszöbére lépett, de a még mindig agilis ferences szerzetes meghívást kap Dénes esztergomi érsektől, valamint Herceg Rafael bácsi-kalocsai érsektől és más püspököktől (pl. a pécsitől), hogy látogassa meg egyházaikat. Érdekességként kell megemlíteni, hogy a kalocsai érsek a „bácskai" egyház vizitációjára hívja.[3] A meghívás elsődleges célja az eretnekség – elsősorban a huszita és a bogumil eretnekség – felszámolása volt. Nehéz pontosan leírni, milyen vallási jelenségek uralták akkortájt tájunkat, és arról sem tudunk, hogy milyen helyzet uralkodott a ferencesek körében.[4] Nincsenek pontos ada-

taink arról, hogy e két területen – az eretnekség és a ferences megújhodás területén – milyen eredmények születtek. Marchiai Jakab tevékenysége megelőzte Kapisztrán jövetelét, s a husziták elleni fellépése, valamint a ferences obszervancia terjesztése minden rendelkezésünkre álló adat szerint nyomot hagyott tájunkon. Feltehetőleg ezzel is magyarázható, hogy Kapisztrán ideérkezése után nem az eretnekek elleni prédikációkra összpontosított, hanem III. Calixtus pápa engedélyével a mohamedán veszély ellenében keresztes hadak toborzásába kezdett.[5] Feljegyzések bizonyítják, hogy 1455 májusában Hunyadi Jánossal karöltve verbuválja a hadsereget („kereszteseket"), s azt is, hogy Kapisztrán is jelen van azon a bécsi összejövetelen, amelyet 1456. május végén tartottak a tekintélyesebb keresztény hadvezérek Bécsben. Időközben a pápai legátus Carvajal nyomásásra 1456 februárjában és márciusában megtartott magyar országgyűlés hivatalosan megerősítette, mint a keresztes hadjárat szónokát, s ünnepélyesen átadták neki a zászlót rendtársa, Szent Bernát képével (aki a második keresztes hadjárat értelmi szerzője volt), valamint egy keresztet és a pápai brévét.

Mielőtt a csatát közvetlenül megelőző fontos eseményekre és a harc fontosabb mozzanatainak leírására térnék, szükségesnek tartom megemlíteni, hogy a Carvajal és Kapisztrán fáradságos tevékenysége gyümölcseként létrejött laza összefogás nem csupán kettejük érdeme. A széthúzó európai és magyar uralkodók és főurak között annak köszönhetően született meg a szolidaritás, hogy Vitéz János és Kapisztrán János már előbb sürgették és hangoztatták az összefogás szükségességét, ami erkölcsi támogatást eredményezett egyes kiemelkedő európai központokban és uralkodói udvarokon. Vitéz János különösen a keresztény államok széthúzását ostromolta, és az európai erők közös fellépését sürgette. Humanista összeköttetései és barátságai révén könnyen terjesztette nézeteit Európa-szerte.[6]

A fent említett magyar országgyűlésen meghatározták azt is, milyen lépéseket kell tenni az ország védelmében, a király pedig elrendelte, hogy a határ menti városokat el kell látni szükséges hadifelszereléssel, élelemmel és emberállománnyal. A nemesség azonban nem támogatta katonákkal, pénzzel vagy hadifelszereléssel az ügyet. Ehhez társult még egy akadály: az országban élelmiszerhiány keletkezett, s emiatt olyan döntés született, hogy a hadba vonulást elnapolják augusztusra, az aratás utáni időre. Carvajal és Hunyadi János külföldhöz is fordult segítségért. Kérelmük süket fülekre talált. Csupán a pápai flotta sietett segítségükre[7], azzal az elképzeléssel, hogy az Égei-tengeren leköti, illetve feltartóztatja a török erők egy részét. Mivel a júniusban útnak indított flotta késett, nem volt nagy hatással a nándorfehérvári csata kimenetelére. Még a magyar király sem hitt abban, hogy kellő ellenállást tudnak tanúsítani, s emiatt Bécsbe menekült. Az egész védelem, illetve a megmérettetés a Nándorfehérvár alá vonuló török sereggel a végén tulajdonképpen három emberre hárult: Hunyadira, Carvajalra és Kapisztránra.

AZ 1456. ÉVI NÁNDORFEHÉRVÁRI CSATA

A Száva és a Duna találkozásánál fekvő Belgrád a történelem ősi települései közé tartozik tájunkon. Valamikor lakosai között voltak a trákok és a kelták, a rómaiak pedig Singidunum névvel emlegetik. Később is fontos település és erődítmény volt a bizánciak, az avarok, a bolgárok, a magyarok és a szerbek számára. Az iránta megnyilvánuló érdeklődés elsősorban földrajzi fekvésének tudható be, hiszen utak kereszteződésén helyezkedik el. Rajta keresztül valósítható meg a legjobb összeköttetés vízi és szárazföldi úton Kis-Ázsia, illetve Közel-Kelet és Közép-Európa között elsősorban a Morava, a Nišava és a Marica folyók medrei mentén. Fekvéséből kifolyólag fontos hadászati központnak számított mindazok számára, akik a Pannon-síkság és a Balkán-félsziget keleti része felett akartak uralkodni. A törökök számára első ízben a XIV. században vált fontossá Nándorfehérvár, s hamarosan meghódítandó célpontnak tekintették. A törökök 1352-ben léptek első alkalommal Európa területére (Galipolje), de alig ötven év múlva (1391) már megjelentek Belgrád alatt is.

A XIV. század folyamán a török csapatok ugyan többször betörnek Dél-Magyarországra, megtámadják Bánságot és Szerémséget, de valahányszor megkerülik Nándorfehérvárt, hiszen megerősített és nehezen elfoglalható erődítménynek számított, különösen Lazarevics István despota idejében (1403–1427). A XV. század közepén a város két részből állt: a Felsővárosból, a dombon elterülő megerősített castrumból, amelybe négy városkapun keresztül lehetett belépni és az Alsóvárosból, a folyó felé néző domboldalon emelkedő részből, ahol a kereskedők és más lakosok házai álltak. Szárazföldi irányból a várost két védőfal és vizesárok óvta, míg a folyó menti részen egy védőfal húzódott, amely fölött mintegy negyven, jól megerősített bástya emelkedett. Bizonyos adatok arra utalnak, hogy az északi részen, a Dunán kikötő is volt, amely mintegy 15–20 gályát tudott fogadni. A terület mindenkori uralkodója igyekezett a jól megerősített város fölé rátermett parancsnokokat rendelni. Közülük csak Szilágyi Mihályt említjük, Hunyadi János sógorát, aki az 1456-os események idején a város parancsnoka volt.

A törökök először II. Murát szultán idejében próbálkoztak a város ostromával (1440), de a hat hónapos ostrom nem hozta meg a remélt eredményt. Egy évre rá, ugyanezen hadjárat keretében, 1441-ben újból próbálkoztak, de akkor Hunyadi János szorította vissza őket.

Számunkra itt most a második támadásuk a lényeges. Már említettük, hogy az európai államok, beleértve a Magyar Királyságot is, nem tulajdonítottak kellő figyelmet a török veszélyre. Mivel hiányzott mindenfajta támogatás, külső erők együttműködésére nem számíthattak, Hunyadi, Carvajal és Kapisztrán számára nem maradt más hátra, minthogy „keresztes" hadat toborozzanak. Nándorfehérvár sorsa ennek sikerétől függött. Kapisztrán fáradhatatlannak és

Újlak (Ilok)

sikeresnek bizonyult „a szent" háború hirdetésében. A parasztok, a falusi és a városi szegény rétegek, a szerzetesek és a különböző foglalkozású emberek felkarolták az ügyet. Jöttek a keresztesek nemcsak Magyarország területéről, hanem Németországból, Ausztriából, Lengyelországból, Csehországból és más országokból is. A gyülekezési helyük Pétervárad volt, itt fogadta őket Ferenc, Assisi püspök, aki Carvajallal együtt érkezett Magyarországra, s gondoskodott elhelyezésükről meg beosztásukról. Carvajal Budán fogadta a kereszteseket, s onnan küldte őket délre. A magára maradt Hunyadi pedig Szegedet és Temesvárt érintve érkezett egy kis csapattal Kabolba (ma: Alsókabol, Kovilj).

Június folyamán a II. Mehmed vezette török sereg is megindult Nándorfehérvár irányába, sőt július elején már a hadsereg zöme le is táborozott a városon kívül. A török sereg fölött három parancsnok állt.[8] Nehéz megítélni a török hadsereg erejét. A történészek véleménye szerint több tízezer katona (100 000-nél azonban nem több) képezte az ostromra kész sereget. A török sereg több mint 300 kisebb-nagyobb ágyúval rendelkezett, de fel volt fegyverkezve puskákkal, íjakkal, faltörő gépezetekkel, létrákkal és mozgatható fabástyákkal. A hadsereg számára állandóan érkezett az ellátmány, elsősorban hajókon a Morava folyón. Egyes hajók a Dunán érkeztek. Ezeket még a Kabolnál állomásozó Hunyadinak sem sikerült feltartóztatnia. A csata kezdetére már legalább kétszáz török hajó állt a szultán rendelkezésére. A nagy török erőnek azonban több nehézséggel kellett szembenéznie: gond volt a katonák, a lovak és az állatok élelemmel való ellátása. Sok keresztény megszökött a szultán hadseregéből, azonkívül nem

hagyta nyugton a sereget Brankovics György sem, aki embereivel magyar területre húzódott vissza, de szinte naponta támadta a török hátvédelmet, és nagy károkat okozott.

A keresztények tábora Zimonyban volt. Az ide érkezett kereszteseknek nem volt megfelelő fegyverzetük. Inkább botokkal, munkaeszközökkel és hasonló „fegyverekkel" érkeztek a helyszínre. Kapisztránnak külön nehézségei akadtak az összeverődött csoportok fegyelmezésével. Nem tudjuk, hány keresztes gyűlt össze Nándorfehérvár védelmére. A 60 000–70 000 lelket számláló sereget fenntartással kell fogadnunk. A harcokban, tehát magában a város védelmében, ténylegesen résztvevők száma sem lehetett több 10 000–20 000-nél. A keresztes eseknek is voltak gondjaik: nemcsak a hiányos fegyverzet, hanem az élelmezés is nagy gondot okozott, de megjelentek a betegségek is.

Kapisztrán július 2-án ment be a városba, ahol zenével és nagy örömmel fogadták. Miután misézett, a törökök uralta Dunán át visszament Szalánkeméne, ahol Hunyadi a hadifelszerelést rakta a hajókra. Közben július 3-án a törökök megkezdték a város ostromát. A város falainak bombázásával akartak utat biztosítani a betörésre. A tíz napig tartó ostromot elsősorban az Alsóváros sínylette meg. Július 13-án elindult Hunyadi flottája is, amelyet a Duna partján a Kapisztrán vezette keresztesek követtek. A víz gyors folyása miatt már 14-én megmérkőzött a két flotta Zimonynál. A keresztényeknek sikerült áttörniük az első (és legerősebb) védelmi vonalat. Ezt követően több órás harc vette kezdetét. A dunai flottának a belgrádi sajkások – kis és könnyen mozgó hajóikkal – siettek segítségére, akik hátulról, a város irányából támadtak a török flottára. A keresztények győzelmével (július 14.) megnyílt a folyami út a város felé. Hunyadi lovassága és a keresztesek bevonulhattak, s ellátásuk sem ütközött már akadályokba. Kapisztrán csak egész rövid időt töltött a városban, majd visszatért Zimonyba, hogy az újonnan érkezett kereszteseket szedje hadrendbe és küldje a városba. A törökök olyannyira ostromolták a várost, hogy Hunyadi – különösen amikor tudomására jutott, hogy a törökök alagutakat ásnak, hogy úgy hatoljanak be a városba – már a város feladását fontolgatta (július 20–21.). Erre mégsem került sor, hanem Szilágyit a városban hagyta a magyar sereggel, maga pedig visszavonult Zimonyba (ill. az egyik hajóra), hogy onnan szervezze a harcot. Ugyanakkor újabb 4000 keresztest juttatott be a városba.

A város igazi ostroma július 21-én estefelé kezdődött. Úgy tűnt, hogy a túlerőben lévő török hadsereget a gyengén felfegyverzett védők nem tudják megállítani. Elkeseredett harcok folytak, a házak égtek, egyesek a falakról a folyóba ugrottak, de a védők – közöttük több pap és szerzetes – nem inogtak meg. A csata hevében 700 janicsárnak sikerült átjutnia az Alsóváros védőfalán, a kevés számú védő, közöttük krakkói diákok, nem tudták megállítani őket. Az Alsóvárosból a törökök a Felsőváros felé vették az irányt a leeresztett felvonóhídon át, de nagy ellenállásba ütköztek. Pirkadatkor a védők kénsavval dúsított fák-

lyákat zúdítottak a támadókra, s akkora füst keletkezett, hogy a bennrekedtek nem tudtak kimenni, kívülről pedig lehetetlenné vált a behatolás. A Dunát és a Szávát továbbra is a keresztény hajók uralták. Hunyadi megtiltotta, hogy bárki is kimenjen vagy bemenjen a városba. Akadtak azonban engedetlenek is, akik lovakon a török sátorok irányába vetették magukat a hadisarc reményében. Szilágyi sietett a segítségükre a lovassággal, de miután a törökök újabb 6000 lovast állítottak hadrendbe, nem maradt más hátra, minthogy visszavonuljanak. Ebben a csatározásban a török szultán is kézsérülést szenvedett.

A törökök időközben a visszavonulás mellett döntöttek. A szultán elrendelte minden olyan felszerelés megsemmisítését, aminek a keresztények még esetleg hasznát vehetnék. Július 23-a reggelére Nándorfehérvár alatt nem maradt egyetlen török katona sem.

Kapisztrán a visszavonuló török sereg üldözőbe vételét fontolgatta, de a magyar hadvezérek lebeszélték, hiszen a gyalogság nem sok sikerrel járt volna a lovassággal szemben. Az eseményhez tartozik még az is, hogy a török visszavonulása után a keresztesek és a magyar katonák között ütött ki a harc, mert a keresztesek hadizsákmány után mentek volna. A véres leszámolást Kapisztrán akadályozta meg: tekintélyének köszönhetően megbüntette az engedetleneket, majd összegyűjtötte a kereszteseket, megköszönte nekik, hogy kivívták a győzelmet, bejelentette a harcok végét, megáldotta és hazaküldte őket.

Kapisztrán valószínűleg hamarosan elhagyta Nándorfehérvárt, mert már 23-án Szalánkeménben volt a keresztesek egy részével. Innen ment tovább Péterváradra, ahol találkozott Carvajallal, aki Újlakon (Ilok) keresztül érkezett Budáról egy sereg keresztessel. Innen Nándorfehérvárra vitt az útjuk, hogy találkozzanak Hunyadival és Szilágyival. Nándorfehérvárt az áldozatok holttesteinek sokasága borította, azért járvány és pestis ütötte fel a fejét. Hunyadin már augusztus 4-én megmutatkoztak a betegség jelei, Kapisztránon két nappal később. Hunyadi Zimonyban halt meg augusztus 11-én, s halálos ágya mellett ott volt Kapisztrán is. Kapisztrán Újlakra ment a Szent Mária ferences rendházba, s ott halt meg október 23-án, annak ellenére, hogy I. László király két alkalommal is kiváló orvosokat küldött gyógyítására.

A nándorfehérvári győzelem lelket öntött az egész keresztény Európába. Itt dőlt el ugyanis sok keresztény állam sorsa. Habár mind a két oldalon nagy volt a veszteség, a váratlan győzelem híre gyorsan elterjedt. III. Calixtus pápa elrendelte, hogy e győzelem emlékére az egész keresztény világ ünnepelje augusztus 6-át, mint a nándorfehérvári győzelem napját. A történészek pedig tovább vitatkoznak azon, kinek volt nagyobb érdeme a török előrenyomulás megállításában Nándorfehérvárnál: Kapisztránnak vagy Hunyadinak.

KAPISZTRÁN

Megemlékezésünk nem lenne teljes, ha nem emelnénk ki még néhány dolgot Kapisztrán egyéniségével kapcsolatban. Egy történésznek mindig nehéz beszélnie egy olyan személyről, akit a nép szentnek tart. Az objektív megközelítés azonban segíthet abban, hogy előtérbe hozzuk a hátteret.

Kapisztránnal kapcsolatban sok forrás áll rendelkezésünkre. A Bécsben tartott beszédeit még 1451-ben összegyűjtötte Johannes Hofer redemptorista szerzetes[9], de behatóan foglalkozott vele Bölcskey Ödön is.

Kapisztrán János

A valószínűleg gazdag nemesi vagy polgári családból származó János kitűnő neveltetésben részesült. Már fiatalkorában megnyilvánult a jog iránti érdeklődése, s nem csoda tehát, hogy később bíróként mennyire fontosnak tartotta a jogrend betartását – néha túlzott szigorral is – a társadalomban. Másrészt arról is tudunk, hogy nápolyi bíróként egy halálra ítélt részére akarta kieszközölni a felmentést, sőt még a kihallgatás folyamán alkalmazott kényszerítő eljárást is megtiltotta. Mindemellett nem állt messze tőle a büszkeség. Karrierje gyorsan ívelt felfelé, amit 1451-ben kijelentése is alátámaszt.[10] Barátság fűzte királyához (a későbbi Anjou László királyunkhoz). Maga Kapisztrán utalt rá, hogy bíróként hűségesebben szolgálta a királyt, mint szerzetesként Istent. László halála után nem csatlakozott mindjárt Malatestához, emiatt szinte befejezte addigi pályafutását, s életében fordulat állt be, amit életrajzírói sorsdöntőnek tartanak megtérésével kapcsolatban. Házasságra is gondolt, de annak ellenére, hogy Hofer említi egyik erre vonatkozó kijelentését[11], a történészek nem tudják egyértelműen eldönteni, hogy miről is volt szó.

Életének eseményei között úgy tűnik, hogy az egyházi pályán kívül nem maradt más hátra számára. A kudarcok ellenére nem esett kétségbe, hanem szilárd elhatározást hozott, hogy a Ferences Rendbe lép. Amilyen szigorú volt

másokkal szemben, olyan szigort alkalmazott önmagával szemben is. Rendbe lépése előtt minden ellenfelének és ellenségének békejobbot nyújtott. A 32 éves ferencesre rendbe lépése után két évre már fontos egyházi feladatot bíz a pápai udvar. Hamarosan egyfajta szürke eminenciássá válik, s mint ilyen magas körökben forog, mindenfelé ismerik, sőt püspökké akarják tenni, de ezt visszautasítja.[12] Szembetűnő azonban, hogy tevékenysége hasonló, mint amilyent világi életében folytatott, azzal a különbséggel, hogy szerzetes-jogászként az egyházi anomáliák megszüntetésével, illetve üldözésével bízták meg (fraticelli, zsidók). A fraticelli mozgalom letörésére még inkvizítori felhatalmazást is kapott. Az 1422-ben megtartott zsidóellenes római beszéde miatt még a pápa is fenyítésben részesítette, hiszen a többségében kereskedelemmel foglalkozó zsidók akkortájt nagy anyagi hasznot hoztak egyes európai hatalmak konyhájára is – s ezért az uralkodók igyekeztek külön privilégiumokat biztosítani számukra. Kapisztrán azonban állhatatosan kitartott nézete mellett, minek folytán a privilégiumokat egyre több országban visszavonták (pl. Nápoly, Pápai Állam). Kapisztrán szerzetesként is jogász maradt: a római jogról áttért az egyházjogra, feladatként vállalta, hogy a ferences rendet is visszavezeti az alapító, Assisi Szent Ferenc szelleméhez. Csatlakozott az obszerváns mozgalomhoz, de hamarosan be kellett látnia, hogy a kisebb sikerek ellenére sem lehet az egész rendet rákényszeríteni erre az útra. Így 1445-ben pápai engedéllyel az obszervánsok elváltak a konvetuálisoktól. A jogászi lelkület mellett azonban nem hiányzott belőle az őszinte törekvés a következetes papi életre és a szent tudományok elmélyítésére. Prédikációi jól felkészült emberről tanúskodnak. Kapisztrán híre egyre jobban terjedt Európában.[13] Nemcsak hitszónokként és tudós ferencesként tisztelték, hanem úgy is, mint Sziénai Szent Bernát barátját.[14]

Kapisztrán életének utolsó öt esztendeje (1451–1456) olyan korszak, amikor a nép, különösen Magyarországon, élő szentként kezdi tisztelni. Beszédeit ugyan latinul tartotta, de a testvérek lefordították a falvakban az egyszerű nép nyelvére, akiknek az volt a legfontosabb, hogy szentet hallgatnak.

Szentté avatása azonban hosszú időt vett igénybe. Magyarországon már szentnek tartották, Olaszországot viszont hidegen hagyta egyénisége. Elsősorban a magyar obszerváns ferenceseknek és Mátyás királynak köszönhető, hogy a szentté avatási per eredményt hozott. 1526 után azonban megszakadt az eljárás. Így csak 1690-ben avatták boldoggá, majd 1724-ben szentté.

JEGYZETEK

[1] Brevis memoria Provinciae Capistrane, 52. p.

[2] A pápának ezt jelentette: „Holnap indulok útra, felkeresem a császárt, hogy nyújtson nagyobb segítséget, utána pedig Magyarországra megyek, hogy megakadályozzam a szövetségkötést a törökökkel." In: Zbornik simpozija o sv. Ivanu Kapistranskom, 1987, 137. p. (Fügedi Erik)

[3] „Saepe suppliciter rogavimus, út paternitas vestra vellet hanc nostram ecclesiam Bachiensem visitare..." In: Katona István, Historia Metropolitanae Ecclesiae Colocensis, I, Colocae, 1600, pp 426–427.

[4] Ekkortájt a bácskai és szerémségi kolostorok többségében a Bosna Argentia vikária tagjai tartózkodtak.

[5] „... Pontifice quoque Callisto III. (...) cruciatores contra Mahomedem colligendi facultatem contulit." In: Brevis memoria Provinciae Capistranae, 53. p.

[6] Egyes történészek véleménye szerint elsősorban az ő érdeme, hogy Kapisztrán akkora tiszteletnek örvendett a magyar királyságban. „... ipse Deus gloriosus pro nostra et regni nostri gloria tamquam alterum quaedam Apostolum nobis dono dedit..." In: Sinoptico Memorialis Catalogus Observantis Minorum Provinciae S. Joannis Capistrano olim Bosnae Argentinae, Budae 1823, 100. p.

[7] A flotta 25 hajóból, 5000 katonából és 1000 tengerészből állt. 300 ágyúval rendelkezett.

[8] A szultán, Karadzsa beglerbég (az európai hadtest parancsnoka) és az ázsiai hadtest beglerbégje.

[9] Művének egy-egy példánya ma is fellelhető a Maria Saal-i káptalan könyvtárában és a müncheni Stadtbibliothekben. Az akkortájt 65 éves – abban az időben valódi öreg embernek számított – Kapisztrán a beszédeiben elmondja életútját, külön kitér a megtérésére. Mondandójából kitűnik, hogy igen kiegyensúlyozott személyiség volt. Nem siránkozott az elszalasztott alkalmak miatt, keserűség sem jellemző kijelentéseire, hanem inkább az olyan humor, amit egy optimista öregember mond ki. (Vö. Fügedi Erik, Kapisztrán János személye és egyénisége. In: Zbornik simpozija o sv. Ivanu Kapistranskom, 1987, 131.)

[10] „Non propter Deum feci iustitiam, sed propter famam et honorem" („Nem Isten miatt tettem igazságot, hanem a dicsőség és hírnév miatt.") J. Hofer, Johannes Kapistran, Ein Leben im Kampf um die Reform der Kirche (Bibliotheca Franciscana 1–2.), Heidelberg 1965. I. 47. Vö. Fügedi, i. m., 132.

[11] „Ego desponsavi sponsam, numquam tetigi eam." („Elváltam jegyesemtől, de sohasem érintettem őt.") Uo.

[12] V. Márton pápa 1428-ban – „Nolui incarcerari episcopatu." („Nem akartam a püspöki mivolt börtönébe menni.") Uo.

[13] Kapisztrán egyik életrajzírója, Fara szerint, Villachban 1451-ben úgy fogadták „mintha a pápa jött volna el".

[14] Szinte Kapisztrán kizárólagos érdeme, hogy Bernátot a szentek sorába sorolták, hiszen ő volt az ügy képviselője.